

Pozycja Ligi Polskich Rodzin w polskim systemie partyjnym w kontekście transformacji systemowej

1. Uwagi wstępne

Liga Polskich Rodzin deklaruje postawę protestu, symbolizowaną przez hasło stworzenia „IV Rzeczypospolitej”, ale też faktycznie będące istotnym elementem współczesnego systemu politycznego z racji posiadania reprezentacji w parlamencie polskim, samorządzie terytorialnym oraz Parlamencie Europejskim. Antysystemowy charakter nie oznacza zatem podważania elementarnych zasad demokratycznego systemu politycznego, lecz sprowadza się do bezwzględnej opozycji wobec partii dominujących po roku 1989. Liga jest jednym z ugrupowań, których geneza nie mieści się w dychotomicznym schemacie stron sygnujących porozumienia Okrągłego Stołu. Do roku 2001 dominowało przekonanie o determinacji podziałów partyjnych w Polsce przez kryterium historycznego pochodzenia: z dawnego obozu rządowego lub obozu solidarnościowego. Jednak w dwunastym roku od czasu zapoczątkowania transformacji do parlamentu wprowadziły swoje reprezentacje ugrupowania protestu, dotąd marginalne: Samoobrona i LPR. Początkowo były ostro atakowane i izolowane przez dotychczasowe elity rządzące, jako zagrażające głównym kierunkom transformacji systemowej, zaprogramowanym już u jej zarania i akceptowanym przez główne partie: populistyczna Samoobrona jako niebezpieczeństwo dla gospodarki rynkowej, LPR jako przeciwnik obecnej strategii polityki zagranicznej – integracji Polski z Unią Europejską. Środowiska polityczne zjednoczone w omawianym ugrupowaniu, pozostające poza kręgiem sił politycznych programujących przemiany w latach 90. XX wieku, opowiadają się za rozliczeniem dotychczasowych skutków transformacji systemowej i wyraźną zmianą głównych kierunków polityki państwa. Wojciech Sokół ocenia, iż Liga proponuje wyborcom „[...] rozsądne i wiarygodne propozycje [...]”, w rezultacie „[...] w przeciwieństwie do innych ugrupowań narodowych odniosła sukces. LPR odchodząc od modelu tradycyjnej partii narodowej,

staje się sprawną organizacyjnie, coraz bardziej efektywną w rywalizacji na arenie wyborczej centroprawicową partią ludową”¹.

Dlatego też pozycja Ligi Polskich Rodzin w systemie partyjnym może stanowić jeden z argumentów na rzecz tezy o niezadowoleniu obywateli z dotychczasowych osiągnięć elit politycznych i chęci znaczącej zmiany kierunków transformacji. Hasło budowy „IV Rzeczypospolitej” wyraźnie sugeruje taką interpretację. Liczba ugrupowań opowiadających się za przeprowadzeniem reform, modyfikujących główne zasady i kierunki funkcjonowania państwa, jest dłuższa: Prawo i Sprawiedliwość proponuje własną wizję „IV Rzeczypospolitej”, Samoobrona modyfikację Konstytucji z 1997 r., Platforma Obywatelska również zapowiada zamiar rewizji ustawy zasadniczej oraz zmiany sposobu funkcjonowania elit politycznych (odebranie przywilejów). Zakres i cele postulowanych przemian są bardzo zróżnicowane, lecz mimo tego intensyfikacja debaty publicznej na temat przyszłości Polski pozwala zaproponować nowy podział systemu partyjnego na dwa obozy: a) **twórców i obrońców III RP** (SLD, SDPI, UW potem PD demokraci.pl, PO, PSL), oraz b) **krytyków III RP i zwolenników zmiany kierunku transformacji** (LPR, Samoobrona, PiS). Druga grupa jest silnie zróżnicowana pod względem stopnia negacji dorobku transformacji systemowej, ukrytego pod nazwą III Rzeczypospolitej. Wybory parlamentarne i prezydenckie przypadające na rok 2005 wyraźnie przeobrażają się w bilans ostatnich 15 lat i wznowienie ogólnospołecznej debaty nad głównymi kierunkami rozwoju Polski.

2. Charakterystyka działalności LPR w latach 2001–2005

Geneza

Liczne i bardzo zróżnicowane pod względem programowym ugrupowania nacjonalistyczne powstawały już od jesieni roku 1989, lecz przez kolejne lata nie potrafiły wypracować skutecznej formuły działania, pozostając na obrzeżach systemu partyjnego. Spory ideowe i personalne, brak doświadczenia organizacyjnego, nieprzystosowanie tradycji ideowej oraz brak zapotrzebowania społecznego na idee nacjonalistyczne stanowiły główne przyczyny ich marginalizacji w latach 90. XX wieku. Największy potencjał organizacyjny wypracowało Stronnictwo Narodowe (tzw. senioralne), wzmocnione w grudniu 1999 r. w wyniku zjednoczenia ze Stronnictwem Narodowo-Demokratycznym. Połączenie nie było jednak pełne, gdyż

¹ W. Sokół, *Partie polityczne i system partyjny w Polsce w latach 1991–2004*, [w:] W. Sokół, M. Żmigrodzki (red.), *Współczesne partie i systemy partyjne. Zagadnienia teorii i praktyki politycznej*, Lublin 2005, s. 254–255.

działacze SND nie rozwiązali swego ugrupowania, pozostawiając tym samym możliwość szybkiego rozdzielenia organizacyjnego. Kolejnym ważnym przełomem w procesie integracji potencjału politycznego nurtu narodowo-demokratycznego i katolickiego zarazem było powołanie z początkiem roku 2001 Ligi Rodzin. Organizacja ta określała się jako porozumienie polityczne, scementowane wokół głównych celów: wstrzymania negocjacji akcesyjnych Polski ze Wspólnotami Europejskimi i renegocjacji układu stowarzyszeniowego, zatrzymania prywatyzacji na dotychczasowych zasadach, wspierania polskiej przedsiębiorczości, walki z bezrobociem i patologiami społecznymi oraz prawnego uniemożliwienia wyprzedaży ziemi podmiotom zagranicznym. LR współtworzyły liczne organizacje (m.in. SN, MW), z czasem coraz wyraźniej zdominowane przez środowiska narodowców. Władze zjednoczonego SN wypowiedziały się przeciwko akcesji części swych członków do Ligi Rodzin. Znacznie silniejsze poparcie dla utworzenia nowego ugrupowania przejawiali działacze SND, dlatego też, korzystając z pozostawionej dwa lata wcześniej możliwości, postanowiono zmienić nazwę SND na Ligę Polskich Rodzin, co nastąpiło na nadzwyczajnym kongresie tej partii 5 maja 2001 r.² Równocześnie uniknięto potencjalnie długotrwałej procedury rejestracyjnej, co było niezwykle ważne wobec zbliżających się we wrześniu 2001 r. wyborów parlamentarnych. Dążąc do poszerzenia wpływów w skład Komitetu Wyborczego LPR weszły m.in.: LR, SN, Ruch Katolicko-Narodowy, Porozumienie Polskie. Na listach wyborczych zaleźli się także przedstawiciele Ruchu Odbudowy Polski oraz Przymierza dla Polski. Przez cały czas istnienia Ligi jej zapleczem kadrowym i organizacyjnym, pomimo braku sformalizowania współpracy, jest stowarzyszenie Młodzież Wszechpolska³. Stronnictwo Narodowe w grudniu 2002 r. zmieniło formę prawną z partii politycznej na stowarzyszenie, co umożliwiło posiadanie równoczesnego członkostwa w LPR⁴.

---

² Przeciwko zmianie nazwy protestowali byli członkowie władz SND. Proces powstawania LPR wymagał konsolidacji, czemu służyła m.in. zmiana statutu z 26 stycznia 2002 r., wprowadzająca centralizację.

³ Szerzej: W. Gładkiewicz, *Liga Polskich Rodzin*, [w:] K.A. Paszkiewicz (red.), *Partie i koalicje polityczne III Rzeczypospolitej*, Wrocław 2004, s. 57–58; K.A. Paszkiewicz, *Stronnictwo Narodowe*, [w:] ibidem, s. 180–184; K.A. Paszkiewicz, *Stronnictwo Narodowo-Demokratyczne*, [w:] ibidem, s. 184–187; M. Piskorski, *Liga Polskich Rodzin*, [w:] K. Kowalczyk, J. Sielski (red.), *Polskie partie i ugrupowania parlamentarne*, Toruń 2004, s. 169–173; W. Sokół, *Partie...*, op. cit., s. 250–255.

⁴ Po wykreśleniu SN z ewidencji partii politycznych, zostało zarejestrowane nowe Stronnictwo Narodowe, którego prezesem jest L. Bubel. Po 1989 r. powstało szereg partii, odwołujących się do historycznej nazwy: SN „Ojczyzna” (B. Rybicki), SN „Szczerbiec” (M. Barański), SN „Patria” (N. Tomczyk), SN im. R. Dmowskiego (L. Wasiak), SN – Organizacja Polityczna Narodu (B. Poręba).

- Zarys genezy badanej partii politycznej nasuwa następujące wnioski:
- 1) trzonym LPR, zarówno w wymiarze organizacyjnym, jak i ideowym jest stopniowo odradzający się po roku 1989 nurt narodowo-demokratyczny i katolicki (SN, SND i MW), co pozwala określić ją jako ugrupowanie nacjonalistyczne;
  - 2) nurt ten potrzebował 12 lat, by dokonać odrodzenia, rozumianego jako zbudowanie struktur organizacyjnych zdolnych do zaadoptowania dorobku poprzedników ideowych oraz skutecznego udziału w procedurach wyborczych, ważnym elementem było przyjęcie nowej nazwy (LPR);
  - 3) dotychczasowa marginalizacja i brak wpływu na przebieg procesów transformacji w okresie programowania głównych zasad systemu politycznego oraz kierunków polityki wewnętrznej i zagranicznej stanowi główne źródło opozycji wobec dorobku III RP;
  - 4) w początkowym okresie istnienia LPR stanowiło formułę współpracy zróżnicowanych organizacji, proces konsolidacji nie został jeszcze zakończony, prymat – ideowo-programowy i organizacyjno-przywódczy – środowisk wywodzących się ze zjednoczonego SN i MW jest wyraźny⁵.

Działalność

W latach 2001–2005 Liga Polskich Rodzin wykazała aktywność w kilku wymiarach: udziału w demokratycznych wyborach powszechnych, własnych kampanii informacyjnych w celu kształtowania opinii publicznej (kampanie informacyjne, prasa), rozwijania i umacniania potencjału organizacyjnego.

a) Udział w wyborach powszechnych i organach kreowanych w ich wyniku

Liga szybko odniosła niespodziewany sukces, uzyskując reprezentację parlamentarną. Charakterystyka i dynamika potencjału wyborczego w badanym okresie przedstawia się następująco:

---

⁵ W latach 2001–2005 w skład Klubu Parlamentarnego LPR wchodziło 3 posłów wywodzących się z SN i MW (w tym 3 z SN i 2 z MW); w V kadencji Sejmu RP ich liczba wzrosła do 17 (w tym: SN – 7, MW – 12). Członkami frakcji Niepodległość i Demokracja w PE z ramienia LPR zostało 10 osób, (w tym z MW – 3 i SN – 2); suma polityków z SN i MW może przekraczać ogólną liczbę dotyczącą kadencji izby, gdyż niektórzy byli lub są członkami obu organizacji; oprac. własne na podst.: www.lpr.pl (01.12.2005); www.europarl.eu.int/inndem/about_usMEPs/delegation.htm (01.12.2005).

Tabela 1. Poparcie wyborcze dla Ligi Polskich Rodzin w latach 2001–2005

data i rodzaj wyborów	względna liczba głosów	bezwzględna liczba głosów	liczba obsadzonych mandatów	uwagi
26 IX 2001 r. parlamentarne*	a) 7,87% c) brak danych PKW	a) 1 025 148 c) 198 299	a) 38 z listy KW LPR, 36 – KP LPR ¹ b) 19 c) 2	a) sejm, KW LPR, stan na X 2001 r., piąty wynik, przy frekwencji 46,29%; b) posłowie Klubu LPR, stan na VIII 2005 r.; c) senat
2002 r. samorządowe**	14,4 %	ok. 1,6 mln	burmistrzowie: 3 wójtowie: 5 starostowie: 0 rady gmin: 779 rady powiatów: 194 sejmiki woj.: 92	wyniki w skali kraju, czwarte miejsce
15 VI 2004 r. PE***	a) 15,92%	a) 969 689	a) 10	a) stan na VI 2004 r., drugi wynik, przy frekwencji 20,87%;
25 IX 2005 r. parlamentarne****	a) 7,97% c) brak danych PKW	a) 940 762 c) 508 357	a) 34 b) 32 c) 7	a) posłowie wybrani z listy KW LPR, piąty wynik, przy frekwencji 40,57%; b) posłowie Klubu LPR, stan na 7 XI 2005 r. c) senat
9 X 2005 r. prezydenckie	1–3%	–	–	rezygnacja kandydata – wyniki sondaży przedwyborczych

¹ Kandydaci z list Komitetu Wyborczego LPR łącznie uzyskali 38 mandatów, jednak J. Olszewski i H. Lewczuk nie weszli w skład Klubu Parlamentarnego LPR, w wyniku czego liczył on na początku IV kadencji 36 posłów.

Opracowanie własne na podstawie:

- * www.pkw.gov.pl/katalog/artkul/16213.html; www.pkw.gov.pl/wybory/2001/sng2_k.html;
- ** W. Sokół, *Partie...*, op. cit., s. 253; A. K. Piasecki, *Wybory parlamentarne, samorządowe, prezydenckie 1989–2002*, Toruń 2004, s. 202, 205, 208;
- *** www.pe2004.pkw.gov.pl/, www.pkw.gov.pl/gallery/10/17/10174.pdf;
- **** www.wybory2005.pkw.gov.pl/SJM/PL/WYN/W/index.htm, Obwieszczenie PKW z 27 września 2005 r. o wynikach wyborów do Senatu RP przeprowadzonych w 25 września 2005 r., s. 2, 40–47.

Funkcjonowanie polityków LPR w ramach organów pochodzących z demokratycznych wyborów było zgodne z deklaracjami ideowo-programowymi oraz autousytuowaniem względem głównych partii politycznych. Parlamentarzyści pozostawali w bezwzględnej opozycji względem rządu Leszka Millera oraz gabinetu Marka Belki. Ich sprzeciw, wyrażany także w kilkakrotnych staraniach o udzielenie wotum nieufności poszczególnym

ministrom, wynikał nie tylko z ideowej odmienności względem partii wspierających rządy, ale także z antyestablishmentowego nastawienia i sprzeciwu wobec programatorów kierunków polityki po 1989 r. Krytyka i starania o marginalizację sił politycznych współtworzących III Rzeczypospolitą uwidoczniła się wyraźnie w zaangażowaniu posłów Romana Giertycha w prace sejmowej komisji śledczej ds. PKN Orlen (której działalność uderzała w SLD) oraz Janusza Dobrosza – przewodniczącego sejmowej komisji śledczej ds. prywatyzacji PZU (ujawniającej nieprawidłowości rządów koalicji AWS-UW).

Również samorządowcy oraz eurodeputowani wywodzący się z rozpatrywanego ugrupowania zabiegali o realizację celów ściśle związanych z elementami programu. Samorządowcy Ligi, prócz działań w sprawach lokalnych, w skali całego kraju forsowali wprowadzenie tzw. becikowego⁶ oraz eksponowali sprzeciw wobec przejmowania przez obcokrajowców własności nieruchomości (głównie Niemców na Śląsku). Posłowie do PE wywodzący się z Ligi, występowali przeciwko przyjęciu traktatu konstytucyjnego Unii Europejskiej oraz ograniczaniu suwerenności państw członkowskich. Zdecydowanie bronili wartości chrześcijańskich, zagrożonych – w ich przekonaniu – przez lewicę i liberałów.

b) *Oddziaływanie na społeczeństwo*

Kolejnym wymiarem aktywności były próby oddziaływania na społeczeństwo, mające na celu promowanie określonych elementów programu, a przez to formowanie i utrwalanie postaw politycznych, sprzyjających poszerzeniu stałego elektoratu. Przygotowaniu obywateli do spodziewanego referendum nt. ratyfikacji przez Polskę unijnej konstytucji miała służyć kampania informacyjna, prowadzona z inicjatywy Wojciecha Wierzejskiego, złożona z cyklu spotkań z obywatelami, której istotę w pełni oddaje tytuł broszury przygotowanej przez działaczy LPR w tym celu – *Odrzućmy unijną konstytucję!*⁷. Eurodeputowany Sylwester Chruszcz jesienią roku 2004 zainicjował akcję „euro nie!, złoty tak!”, mającą umacniać przekonanie o konieczności posiadania własnej waluty. Działacze tej partii prowadzili także akcje informacyjne promujące wzrost liczby urodzeń i niedopuszczenie do legalizacji aborcji, propagujące walkę z demoralizacją społeczeństwa oraz wspieranie polskiej przedsiębiorczości (akcje: „tak dla życia, stop pornografii!”, „sztuka przyjazna dzieciom” oraz „590 – kupuj polskie produkty!”). Związana z LPR Młodzież Wszechpolska również stosowała podobne

---

⁶ Jednorazowa pomoc finansowa dla rodziców noworodka, stosowana w celu promocji wzrostu liczby urodzeń.

⁷ *Odrzućmy unijną konstytucję!*, W. Wierzejski i in., Warszawa 2004.

instrumenty oddziaływania na opinię społeczną (akcje: „Kocham Polskę; jestem przeciw!, „Stop pornografii”; konkurs literacki „Orlim Piórem”; czy w województwie zachodniopomorskim „Zakładamy polskie firmy. Akcja na rzecz rozwoju przedsiębiorczości”). Pomimo – jak można sądzić – założeń o dotarciu do szerokich kręgów społecznych wszystkie kampanie promocyjne miały ograniczony zasięg oddziaływania, zawężony do środowisk sympatyzujących z LPR i MW.

Promowaniu samego ugrupowania oraz jego głównych wartości i wskazań programowych mają również służyć inicjatywy wydawnicze. Z badanym ugrupowaniem związany jest miesięcznik „Racja Polska”, tygodnik „Myśl Polska” oraz wydawany przez MW „Wszechpolak”⁸. Wszystkie pisma mają środowiskowy krąg odbiorców, co jest zamierzone w przypadku „Wszechpolaka”, natomiast „Racja Polska” jest adresowana do szerokiego pravicowego elektoratu.

c) Potencjał organizacyjny

Istotnym elementem działalności badanej siły politycznej (LPR, SN i MW) jest przygotowanie zaplecza kadrowego, łączącego zdolność do sprawnego działania w warunkach państwa demokratycznego, z ideowym zaangażowaniem oraz subordynacją względem przywódców. Realizacji tych celów służą prowadzone przez Młodzież Wszechpolską: „Akademia Orła” – szkoła organizacyjna oraz liczne obozy szkoleniowo-wypoczynkowe. Kilkunastoletnia działalność MW odrodzonej po 1989 r. zaowocowała przygotowaniem nowego pokolenia działaczy – skutecznych i wiernych idei. Działalność w tym wymiarze przyniesie pierwsze rezultaty w V kadencji Sejmu, gdyż w Klubie Parlamentarnym LPR znalazło się wielu reprezentantów najmłodszego pokolenia narodowców⁹.

W IV kadencji Sejmu RP liczebność klubu parlamentarnego narodowców ulegała znacznej redukcji z 36 do 19 posłów. Startujący z list Ligi politycy Ruchu Odbudowy Polski nie weszli w skład jej klubu¹⁰. Przed

---

⁸ M. Giertych redaguje również nieregularnie ukazujące się pismo *Opoka w kraju*. Jest ono dostępne w formie elektronicznej w Internecie, trudno je jednak uznać za organ prasowy LPR.

⁹ Średnia wieku posłów KP LPR w IV kadencji Sejmu RP (wg stanu na VIII 2005 r.) wynosiła 50,6 lat, po kolejnych wyborach (stan na 7 XI 2005 r.) spadła do 42 lat. Wśród posłów LPR V kadencji wyraźnie wyodrębniają się dwie grupy: a) starsza (w tym posłowie z IV kadencji, z wyj. R. Giertycha i W. Wierzejskiego) i b) młodsza (wywodząca się z MW, urodzeni po 1971 r.); średnie wieku wynoszą odpowiednio: 50,8 i 27,5 (opracowanie własne na podstawie: www.sejm.gov.pl, 01.12.2005.).

¹⁰ R. Podgórzeńska, *Ruch Odbudowy Polski*, [w:] K. Kowalczyk, J. Sielski (red.), op. cit., s. 317.

wyborami samorządowymi w 2002 r. rozłamu we frakcji parlamentarnej dokonał A. Macierewicz, tworząc odrębny komitet wyborczy „Razem Polsce” oraz Katolicko-Narodowe Koło Poselskie (z LPR do późniejszego RKN odeszło 5 posłów)¹¹. W grudniu 2002 r. odłączyli się parlamentarzyści związani z J. Łopuszańskim (łącznie 3 osoby), powołując 15 stycznia 2003 r. koło poselskie – Porozumienia Polskiego¹². W tym samym czasie z frakcji narodowców wystąpił G. Janowski¹³. W lutym 2003 r. wykluczony został B. Kopczyński. Po decyzji obywateli w referendum akcesyjnym z 8 czerwca 2003 r. o przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej przywódca Ligi zapowiedzieli zmianę strategii partii w tym wymiarze, co spowodowało kolejne zmniejszenie liczebności klubu. W kwietniu 2004 r. czwórka rozłamowców utworzyła w Sejmie RP Koło Poselskie „Dom Ojczysty”. Postępująca dominacja w partii Romana Giertycha i grona polityków skupionych wokół niego wywołała sprzeciw wielu działaczy. Przyczyną secesji stał się spór w kwestii sposobu wyłaniania kandydatów do parlamentu, ponieważ na czołowych miejscach wielu list okręgowych znaleźli się zaufani R. Giertycha, wywodzący się z MW, nie zaś lokalni działacze. W rezultacie konfliktu w lipcu 2005 r. zostały rozwiązane Okręg Warmińsko-Mazurski LPR oraz MW, na czele których stał eurodeputowany B. Rogalski. W październiku 2005 r. władze partii wykluczyły Z. Wrzodaka¹⁴, jednego z przeciwników dominacji środowiska skupionego wokół R. Giertycha i W. Wierzejskiego.

Klub Parlamentarny LPR nie tylko uległ zmniejszeniu na skutek kolejnych secesji, lecz także przystępowali do niego posłowie wybrani z innych list wyborczych: w 2002 r. A. Mańka (z PiS), D. Grabowski i B. Pęk (oba z PSL), w kolejnym roku J. Dobrosz (z PSL).

Wyraźnie widoczna jest walka o władzę pomiędzy frakcjami wewnętrznymi. Jest to proces nieunikniony w każdym ugrupowaniu, zaś jego duże natężenie w rozpatrywanym przypadku ma swe źródło w genezie Ligi. Leżąca u jej podstaw koalicja wielu zróżnicowanych organizacji sprzyjała jednemu z dwóch scenariuszy: 1) rozpadu partii w przypadku klęski w konfrontacji wyborczej, bądź 2) przetrwania ugrupowania oraz walki frakcyjnej i ideowej w sytuacji sukcesu w procedurach elekcji. Znaczące fluktuacje liczebności i oblicza ideowego klubu parlamentarnego ilustrują proces

¹¹ R. Podgórzńska, M. Piskorski, *Ruch Katolicko-Narodowy*, [w:] ibidem, s. 294–296.

¹² M. Piskorski, *Stronictwo „Porozumienie Polskie”*, [w:] ibidem, s. 280.

¹³ G. Janowski, A. Macierewicz, J. Olszewski przed wyborami parlamentarnymi w 2005 r. utworzyli, wspierany przez Radio *Maryja*, Ruch Patriotyczny, który nie zdołał przekroczyć 5% progu wyborczego.

¹⁴ *Informacja prasowa o usunięciu posła Wrzodaka z KP LPR*, www.lpr.pl (20.10.2005); Z KP LPR odszedł również M. Daszyk, nie zgadzając się na dominację grupy skupionej wokół R. Giertycha; w rezultacie Klub liczył 32 posłów (stan na 7.11.2005).

ścierania się wewnętrznych grup interesów, prowadzący w konsekwencji do zdobycia prymatu przez środowisko skupione wokół Romana Giertycha i równoczesne eliminowanie niepokornych. W pierwszej fazie procesu konsolidacji organizacyjnej odeszli lub zostali wykluczeni politycy wywodzący się z innych organizacji (A. Macierewicz, G. Janowski, J. Łopuszański, Z. Wrzodak) w drugiej – narodowcy związani wcześniej z R. Giertychem, lecz przeciwni jego dominacji w partii (np. B. Rogalski). Secesje mają zatem dwojakie źródła: odmienność ideowo-programową oraz brak subordynacji. Ambicje opozycjonistów partyjnych nie zostały zaspokojone, gdyż nie zdołali oni wejść do Sejmu V kadencji (np. Ruch Patriotyczny), tymczasem LPR, mimo braku ich wsparcia, uzyskała wynik zbliżony do rezultatu poprzednich wyborów. W tym przypadku rozłamy nie osłabiły bazowego ugrupowania, gdyż jak pokazały wyniki elekcji parlamentarnej z września 2005 r. secesjoniści nie potrafili skupić znaczącego odsetka wyborców wokół własnych inicjatyw, ani też obniżyć rezultatów LPR. Uwzględniając brak pomocy Radia Maryja dla Ligi¹⁵, widoczne stają się rezultaty stopniowego wzmacniania tego ugrupowania i wzrostu jego samodzielności w zakresie mobilizowania poparcia społecznego¹⁶.

W roku 2002 liczebność członków LPR była szacowana na ok. 12 tysięcy¹⁷.

Program

W świetle dokumentów programowych publikowanych w kolejnych latach głównymi wartościami ideowymi Ligi są: Naród Polski, Polska oraz Bóg¹⁸.

a) Naród i państwo

Zbiorowość suwerenną powinien stanowić Naród Polski rozumiany jako wspólnota Polaków, nie zaś ogół obywateli. Badane ugrupowanie opowiada się wyraźnie za programem stworzenia „państwa narodowego”, w opozycji

¹⁵ Rozgłośnia ta popierała przed wyborami Ruch Patriotyczny, następnie PiS.

¹⁶ Zbieżne wnioski wynikają z badań M. Piskorskiego (*idem*, op. cit., s. 196).

¹⁷ W. Sokół, *Partie...*, op. cit., s. 254; wg S. Chruszcza w 2003 r. LPR miała 13,5 tys. członków (M. Piskorski, op. cit., s. 189).

¹⁸ *Polsce – niepodległość, Polakom – praca, chleb, mieszkania. Program solidaryzmu narodowego Ligi Polskich Rodzin*, 2001 [w:] I. Słodkowska (red.), *Wybory 2001. Partie i ich programy*, Warszawa 2002, s. 239–243; *Skrót programu gospodarczego Ligi Polskich Rodzin. Dla Niepodległej Polski oraz Suwerennego Narodu Polskiego*, Warszawa–Kraków 2003; *Odrzućmy unijną konstytucję!*, op. cit.; R. Giertych, *Aby Polska Polską była... nawet w Unii Europejskiej!*, [w:] I. Słodkowska (red.), *Eurowybory 2004. Kandydaci i programy*, M. Dołbakowska, wstęp J.M. Fiszer, Warszawa 2005, s. 143–145; *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Projekt Ligi Polskich Rodzin*, Warszawa 2005.

do wizji „państwa obywatelskiego” zawartej w Konstytucji RP z 1997 r. Koncepcja państwa narodowego nie oznacza postulatu zawężenia podmiotowego wymiaru suwerenności ze zbiorowości ogółu obywateli wyłącznie do Polaków, lecz nakaz o charakterze moralno-politycznym, by korzystając z praw politycznych kierować się interesem narodu dominującego. Celem „polskiej polityki narodowej” jest rozwój narodu, który konstytuują trzy nierozłączne elementy: „ludzie, ich tożsamość narodowa i zajmowane przez nich terytorium”¹⁹. Kolejność owych składników nie jest przypadkowa. Narodowcy bronią integralności terytorialnej Rzeczypospolitej, wyżej cenią wspólnotę ludzi złączonych tożsamością narodową, czego konsekwencją jest podkreślenie służebnego charakteru państwa względem wszystkich Polaków: mieszkających w kraju i za granicą²⁰. Równocześnie jednak emigracja powinna odwdziżyć się ojczyźnie za opiekę zaangażowaniem się w rozwój oraz promocję jej interesów poza granicami. Chrześcijański charakter narodu rządzącego miałby znaleźć odzwierciedlenie, nie tylko w preambule ustawy zasadniczej poprzez *invocatio Dei*, ale przede wszystkim w prawie stanowionym w zgodzie z prawem naturalnym (tj. zbieżnym z zasadami chrześcijańskimi: zakaz aborcji, eutanazji i klonowania ludzi). Deklarując prowadzenie polityki w polskim interesie, nie zaś celów międzynarodowych jak dotychczas, narodowcy opowiadają się za zapewnieniem Polakom należytego miejsca w rodzinie narodów europejskich. Równocześnie twórcy programu podkreślają wagę współpracy z innymi państwami oraz z Unią Europejską.

Dokumenty programowe rozpatrywanego ugrupowania zawierają szereg konkretnych wskazań, zmierzających do wzmocnienia oraz rozwoju narodu polskiego. Jego sprawne funkcjonowanie – zdaniem polityków Ligi – zależy w dużej mierze od kondycji węższych liczebnie wspólnot pozostających w jego obrębie: rodziny oraz wspólnoty lokalnej. Kilkunastoletni okres transformacji systemowej prowadzonej w duchu liberalnym znacznie osłabił podstawową komórkę społeczną: szkodliwa prywatyzacja i wyprzedaż zbiorowo wypracowanego majątku oraz kapitalistyczny wyzysk przez zagraniczne firmy – doprowadziły do ubóstwa²¹, zaś promowana przez media demoralizacja wiedzie ku moralnemu upadkowi. By przeciwdziałać szkodliwym wpływom, należy krzewić tożsamość narodową i kulturową oraz zasady moralne za pomocą systemu oświatowego i mediów publicznych. Wspólnota

¹⁹ *Deklaracja ideowa oraz Założenia Programowe Ligi Polskich Rodzin*, uchwalone 5 IV 2002 r., bmw, s. 1.

²⁰ Zob. preambuła i art. 1: *Konstytucja...*, op. cit., s. 4–5.

²¹ W opinii przywódców LPR transformacja systemowa doprowadziła do większej dewastacji majątku narodowego niż ponad cztery dekady Polski Ludowej (*Skrót programu...*, op. cit., s. 4).

gminna dysponująca instytucjami samorządowymi, powinna stanowić szkołę obywatelskiego i narodowego działania, łącznie z silną instytucją rodziny, stanowiąc o kondycji narodu, gdyż „tak jak elementarną komórką życia Narodu jest rodzina, tak podstawową strukturą życia gospodarczego i społecznego jest gmina”²². Gminy, zgodnie z programem LPR, powinny dążyć do osiągnięcia samowystarczalności. „Tak zmieniona koncepcja rozwoju kraju, oparta na samorządności, maksymalnym samofinansowaniu i maksymalnej samowystarczalności Gmin, jest gwarantem odbudowy i szybkiego wszechstronnego rozwoju suwerennej Polski”²³. Myśl polityczna badanego ugrupowania opiera się na idei przyznania autonomii życiu społecznemu, kreśląc tym samym wizję państwa ograniczonego i służebnego względem wspólnot: rodzinnej, lokalnej i narodowej. Wzajemny związek wymiarów makro i mikro jest oparty na zasadzie komplementarności – państwo ma służyć narodowi, zaś gminy – państwu.

Celem działalności badanego ugrupowania jest realizacja interesu państwowego RP, tj. zapewnienie dobrobytu obywatelom, zachowanie tradycji i kultury narodowej, utrwalenie moralności publicznej opartej na zasadach chrześcijańskich oraz utrzymanie suwerenności i integralności terytorialnej. Dla realizacji powyższych zamierzeń niezbędna jest głęboka reforma ustrojowa. Władza państwowa powinna być silna i cieszyć się autorytetem, będąc zarazem ograniczoną i kontrolowaną.

Do czasu przesądzenia pełnego członkostwa Polski w Unii Europejskiej Liga była jednoznacznie przeciwna akcesji, domagając się renegocjacji układu stowarzyszeniowego ze Wspólnotami Europejskimi. Decyzja obywateli wyrażona w referendum w roku 2003 skłoniła jej liderów, skupionych wokół R. Giertycha, do zmiany strategii – LPR zamierza dążyć do powstrzymania procesów integracyjnych oraz ograniczać ingerencję organów unijnych w wewnętrzne sprawy Polski. Według jej polityków zachowanie suwerenności wymaga: własnego pieniądza, prawa, swobody prowadzenia polityki zagranicznej, wyłączności w zakresie sądownictwa oraz własnych sił zbrojnych. Należy zatem dążyć do współpracy międzynarodowej zgodnie z koncepcją Europy Ojczyzn, tzn. utrzymania państw narodowych²⁴.

b) *Gospodarka*

Wiele uwagi LPR poświęca na formułowanie programu korekty głównych kierunków transformacji gospodarczej, uważanej za szkodliwą, będącą

---

²² Ibidem, s. 6.

²³ *Skrót programu...*, op. cit., s. 7.

²⁴ B. Rzeźniczak, *Ojczyzna Europa czy Europa Ojczyzn?* [w:] *Odrzućmy...*, op. cit., s. 30–35.

instrumentem świadomej polityki cywilizacyjnej degeneracji narodu, by łatwiej wtopić go w kosmopolityczną zbiorowość federalnej UE. Szczególnie wiele miejsca zagrożeniom zewnętrznym bytu materialnego Polaków oraz sprzyjającej im liberalnej polityce sił kierujących przemianami po roku 1989 Liga poświęciła przed wyborami parlamentarnymi w roku 2001. Sformułowany wówczas program pomijał lub marginalizował szereg postulatów z innych sfer życia społecznego, eksponując roszczeniowe postulaty zapewnienia: pracy, chleba i mieszkania²⁵. Zostały one zachowane w późniejszych dokumentach programowych, lecz zmienił się ich charakter, gdyż odrzucono populistyczną formę prezentowania samych żądań, uzupełniając je wiarą w siły narodu, który dzięki dbałości o wykształcenie, podporządkowane interesom państwa oraz posiadanym zasobom naturalnym jest w stanie podźwignąć się z cywilizacyjnej zapaści. Charakterystycznym elementem programu jest dążenie do samowystarczalności i wynikająca z niego wiara we własne siły. Z niej wypływa przekonanie, że głównymi czynnikami rozwoju są ludzie i zasoby naturalne²⁶.

Do najważniejszych postulatów odnoszących się do sfery gospodarczej należą: zachowanie w rękach państwa strategicznych sektorów gospodarki, zapewnienie własności Polakom (akcjonariat pracowniczy, uwłaszczenie spółdzielców, koncentracja polskiego kapitału), sprzeciw wobec przywilejów dla obcego kapitału eksploatującego polską gospodarkę, utrzymanie ziemi w rękach Polaków, zamówienia publiczne i inwestycje budżetowe, w tym z rezerw budżetowych NBP, tworzenie miejsc pracy, rozwój taniego budownictwa mieszkaniowego, utrzymanie zróżnicowanej struktury gospodarstw rolnych oraz stworzenia kompleksu rolno-przemysłowego opartego na powiązaniach funkcjonalnych i własnościowych. Silnie eksponowane jest zapewnienie niezależności energetycznej dzięki odnawialnym źródłom energii. Rozwojowi polskiej gospodarki miałyby także służyć polityka celna prowadzona na zasadzie wzajemności oraz ograniczenie importu złej jakościowo żywności na rzecz rozwoju rodzimej produkcji, dającej też bezpieczeństwo aprowizacyjne.

Główne elementy programu LPR „[...] świadczą dobitnie, że Liga Polskich Rodzin jest współczesnym wcieleniem endecji – wcieleniem dostosowanym do obecnych warunków. Neoendecja nie jest już ugrupowaniem klas posiadających, ale ruchem przegranych – musi więc kłaść nacisk na sprawy socjalne. Musi postawić problem integracji europejskiej: przez znaczną część społeczeństwa postrzeganej jako przyczyna biedy, a przez

---

²⁵ Por. *Polsce – niepodległość...*, op. cit., s. 240–242.

²⁶ *Skrót programu...*, op. cit., s. 16–17, 19.

endeków uznawanej za nową formę niemieckiej hegemonii. [...] Po dziesięciu latach prób dostosowywanie doktryny do rzeczywistości wreszcie się udało. Przyniosło to wymierny sukces polityczny”²⁷. Podsumowanie to jest zbieżne z cytowaną na wstępie opinią W. Sokoła.

3. Pozycja Ligi Polskich Rodzin w polskim systemie partyjnym

Usytuowanie ugrupowania w systemie partyjnym jest ze swej istoty kontekstowe, gdyż zawsze oznacza miejsce w pewnej całości, nieuchronnie dynamicznej, a zależy nie tylko od działań badanego podmiotu, ale także od pozostałych części wypełniających uniwersum. Nieuchronnie pluralistyczny charakter zbiorowości suwerennej, wymusza dokonanie dwóch zabiegów w celu pełnej charakterystyki rozpatrywanego zagadnienia: a) ustalenia pozycji LPR w dwóch perspektywach – całego systemu partyjnego oraz podsystemu partii nacjonalistycznych; a także rozpatrzenia wielu stosowanych w politologii kryteriów określania miejsca stronnictw w wieloelementowej przestrzeni. Usytuowanie jest ściśle powiązane z rolą pełnioną w systemie partyjnym. Analizę należy rozpocząć od scharakteryzowania badanego podmiotu i sprecyzowania jego roli w systemie, a następnie przedstawić go na tle innych ugrupowań.

Partie polityczne są klasyfikowane na podstawie następujących kryteriów: organizacyjnego, funkcjonalnego, funkcji w systemie partyjnym oraz programowego²⁸.

Pierwsze z wymienionych kryteriów występuje w wielu wariantach. Uwzględniając charakter członkostwa, M. Duverger wyróżnia partie bezpośrednie i pośrednie; Liga jest przykładem pierwszej kategorii²⁹. Pod względem genetycznym stanowi przykład partii zewnętrznie tworzonej, powstałej w celu ochrony interesów pewnej zbiorowości. Jest to również ugrupowanie zinstytucjonalizowane, nie zaś partia personalna³⁰ (jak np. Samoobrona). Należy dodać, iż w początkowym okresie istnienia LPR posiadała instytucję wspierającą, w postaci *Radia Maryja*. Wzrost samodzielności badanego ugrupowania przyczynił się do wycofania poparcia przez tę rozgłośnię i przeniesienia go na inne podmioty (Ruch Patriotyczny, potem na PiS).

Pod względem oceny zasad demokratycznego systemu politycznego (wariant kryterium funkcjonalnego) rozpatrywane ugrupowanie należy okre-

²⁷ J. Tomaszewicz, *Powrót Ligi*, „Sprawy Polityczne” 2002, nr 13/14, s. 43.

²⁸ R. Herbut, *Teoria i praktyka funkcjonowania partii politycznych*, Wrocław 2002, s. 123–184.

²⁹ *Statut Ligi Polskich Rodzin*, rozdz. III, www.lpr.pl (01.12.2005).

³⁰ R. Herbut, *Teoria...*, op. cit., s. 126, 131.

ślić jako prosystemowe, gdyż w pełni akceptuje ono konstytucyjne reguły gry politycznej, co potwierdziło w dotychczasowej działalności. Anty-establishmentowe nastawienie Ligi względem ugrupowań programujących politykę państwa w latach 90. nie podważa tej oceny, gdyż dotyczy ona funkcjonalności względem systemu politycznego, nie zaś zastanego układu sił politycznych i konsensusu „wykonawców” transformacji. Subiektywne uznanie LPR za partię antysystemową przez jej przeciwników politycznych, próby wykluczenia, izolacji i dyskredytacji, należy potraktować jako element gry politycznej, nie zaś wynik politologicznej analizy sytuacji. Dysfunkcjonalność rozpatrywanego podmiotu odnosi się do dystansu ideowego i politycznego względem głównych ugrupowań sprzed roku 2001³¹. Źródłem krytyki grupy partii wyróżnionych na podstawie ich konsensusu w kwestiach integracji europejskiej i pochodnych (m.in. Konstytucja z 1997 r. sprzyjająca akcesji, przemiany gospodarcze w celu otwarcia polskiego rynku, neutralność światopoglądowa państwa) jest całkowita marginalizacja narodowców w latach 90. XX wieku. Można określać LPR jako antysystemową wyłącznie w przypadku przyjęcia „słabszego” rozumienia tego przymiotnika. W tym sensie dopuszczalne jest stosowanie określeń: partia protestu, antykonsensualna, partia – promotor. Ryszard Herbut zwraca uwagę, że ugrupowania stosujące strategie tego typu z reguły są małe (tzn. poparcie dla nich nie przekracza 15%), nowo powstałe, szukające swego miejsca w systemie partyjnym poprzez zakwestionowanie osiągnięć dotychczasowych głównych sił politycznych („kartelu ugrupowań prosystemowych”). Warto też podkreślić, iż Liga nie stała się typem „partii jednego przedsięwzięcia”, w tym przypadku niechęci wobec akcesji Polski do UE³². Zaakceptowanie wyniku referendum z 2003 r. i zmiana strategii z bezwzględnej opozycji wobec integracji na rzecz obrony polskich interesów w warunkach pełnego członkostwa, potwierdzona udziałem w wyborach do PE w 2004 r., jest elementem trwałości ugrupowania³³.

Ostatnim aspektem doprecyzującym funkcjonalne kryterium jest rozróżnienie partii reprezentacji i integracji. Liga ilustruje drugi człon dychotomii, jest ugrupowaniem dążącym do dokonania zasadniczej korekty głównych kierunków i zasad polityki państwa w ramach demokratycznego systemu politycznego. Koncentruje się na mobilizacji obywateli, dąży do wykazywania wysokiego poziomu aktywności i kreowania stabilnego elektoratu, kładąc duży nacisk na różnice ideowe w stosunku do dominujących

³¹ Zob. W. Sokół, *Partie...*, op. cit., s. 195.

³² Ibidem.

³³ R. Herbut, *Systemy partyjne*, [w:] A. Antoszewski, R. Herbut (red.), *Demokracja zachodnio-europejska. Analiza porównawcza*, Wrocław 1997, s. 149–152; idem, *Teoria...*, op. cit., s. 133–138.

w systemie partii. Z założenia zmierza do nabrania charakteru ugrupowania masowego³⁴. Zaplecze przywódcze wywodzi się bowiem ze Stronnictwa Narodowego, zasoby kadrowe przygotowywane są przez Młodzież Wszechpolską. LPR jest więc forpocztą tej siły politycznej, formą zewnętrzną, którą dość łatwo można by zlikwidować w sytuacji ewentualnej dyskredytacji w świadomości obywateli, nie tracąc tożsamości politycznej i ideowej, skoncentrowanej w SN i MW. Liga z założenia ma być partią masową, służącą trwałej politycznej organizacji możliwie najszerszych kręgów obywateli, ideową partią władzy³⁵, zaś SN i MW pozostają w cieniu bieżącej polityki, stanowiąc zaplecze i właściwe formy organizacyjne badanego podmiotu.

Ważnym elementem charakterystyki pozycji ugrupowania jest funkcja w systemie partyjnym, sprowadzająca się do poziomu relewancji, a więc udziału w sprawowaniu władzy państwowej. Stopień relewancji jest pochodną kilku cech: a) „rozmiaru” partii; b) szanse na udział w koalicji rządowej jako elementu inicjującego lub dopełniającego; oraz c) usytuowania oferty programowej względem centrum – co warunkuje kompromis w przypadku negocjacji koalicyjnych lub izolację spowodowaną znaczącym dystansem ideowym względem głównych sił politycznych³⁶. Wartość indeksów relewancji jest zatem nieuchronnie kontekstowa. Należy pamiętać, iż to nie poziom poparcia wyborczego przesądza o stopniu relewancji ugrupowania, lecz odwrotnie – relewancja, będąca pochodną stopnia prosystemowego i konsensualnego charakteru stronnictwa, warunkuje zakres społecznej akceptacji³⁷.

Podstawową różnicą eksponowaną przez Ligę jest stosunek do dotychczasowych kierunków i skutków transformacji systemowej, którego główne elementy stanowią: niechęć do integracji europejskiej oraz utrata bezpieczeństwa socjalnego i poczucie zagrożenia norm moralnych. Równocześnie akcesja Polski do UE i kilkunastoletni okres przygotowywania do niej oraz kryzys ekonomiczny i moralny traktowane są jako wzajemnie powiązane, a zamiar włączenia Polski do Wspólnot Europejskich odgrywa rolę przyczyny. Powyższa diagnoza sytuacji politycznej jest akceptowana przez obywateli niezadowolonych z transformacji. Wyraźnie ilustruje tę tezę struktura społeczno-demograficzna elektoratu badanej partii w początkowym okresie jej istnienia: przeważnie kobiety, wyborcy w wieku 25–44 lat oraz emeryci, najslabiej wykształceni, mieszkańcy wsi i miast do 100 tys. mieszkańców, praktykujący katolicy, niezadowoleni z własnej sytuacji,

³⁴ Ibidem, s. 138–139.

³⁵ Zob. *Naród sięgnie po władzę*, z R. Giertychem rozmawiał J.M. Ruman, „Racja Polska” 2003, nr 23–27, s. 7.

³⁶ R. Herbut, *Systemy...*, op. cit., s. 180–181; idem, *Teoria...*, op. cit., s. 140–153.

³⁷ Ibidem, s. 143–144.

nie zainteresowani polityką oraz o orientacji prawicowej³⁸. Analogiczną charakterystykę elektoratu badanej partii ilustruje terytorialny rozkład wyników wyborów z września 2005 r.: poparcie przekraczające 10% w województwach wschodnich, na wsi i w gminach do 20 tys. mieszkańców³⁹.

LPR nie kwestionuje zasad demokratycznych, które umożliwiły zwycięstwa wyborcze partiom programującym krytykowane kierunki transformacji, z czego jednoznacznie wynika akceptacja ludowładztwa. Postawa antyesestablishmentowa wyraźnie determinuje relewancję badanego ugrupowania na niskim poziomie: partia mała; antykonsensualna, pozbawiona potencjału koalicyjnego (w odniesieniu do stronnictw z podsystemu obrońców III RP), oraz usytuowana „daleko od centrum” systemu partyjnego, rozumianego jako aprobata dorobku półtorej dekady przemian.

Problemem ściśle związanym ze stopniem relewancji jest szersza kategoria potencjału wyborczego partii politycznej. Ma ona charakter pojęcia złożonego z następujących składników:

1. **Stopnia akceptacji społecznej** – siła i stabilność poparcia, mierzona w postaci wyników wyborczych;
2. **Stopnia wpływu (relewancji)** – zakres wskazywany na skali porządkowej:
  - wyłączny: samodzielne i swobodne sprawowanie władzy,
  - decydujący: rozstrzygający, np. dominacja w koalicji rządowej,
  - blokujący: skuteczne wetowanie działania innych podmiotów,
  - ograniczony: bezsilne istnienie, opozycja pozbawiona wpływu na rządzących, sprzeciw w kategoriach moralno-politycznych,
  - marginalny: zupełny brak wpływu, sprzeciw ignorowany;
3. **Sfer wpływu** – np. rząd, parlament, opinia społeczna;
4. **Potencjału organizacyjnego** – zdolność do szybkiego reagowania na rozwój sytuacji;
5. **Aktywności** – uzależniona od możliwości, miarą jest natężenie i znaczenie podejmowanych inicjatyw, np. ustawodawczych, kampanii społecznych.

Diagnozę w zakresie trzech pierwszych substratów potencjału wyborczego umożliwia analiza przytoczonych wyników udziału LPR w powszechnych elekcjach. W ciągu 5 lat istnienia aż pięciokrotnie poddawała się osądowi obywateli, we wszystkich typach wyborów.

Najpełniej potencjał wyborczy stronnictw ukazują elekcje parlamentarne, gdyż posiadają one dwie istotne cechy: 1) ogólnopaństwowy charakter,

---

³⁸ *Preferencje partyjne Polaków w pierwszej połowie września 2002 r.*, Warszawa 2002, OBOP, s. 6–8.

³⁹ Dane PKW: www.wybory2005.pkw.gov.pl/SJM/PL/WYN/W106/index.htm (01.12.2005).

obejmują najszerszą grupę obywateli; równocześnie 2) kreowane organy oddają pluralistyczne oblicze elektoratu poprzez równoczesne uczestnictwo reprezentantów wielu sił politycznych. W konsekwencji wybory parlamentarne wiernie odwzorowują chwilowy stopień wpływu poszczególnych uczestników gry politycznej.

Wybory prezydenckie spełniają wyłącznie pierwszy element. Kreowanie składu osobowego organów samorządu terytorialnego w mniejszym stopniu oddaje poparcie dla programu ugrupowania z racji koncentracji na konkretnych problemach, ponadto wyniki mają wyraźnie charakter lokalny i często „odpartyjniony”. Jednak ich zagregowane rezultaty w skali całego państwa zachowują charakter zbliżony do elekcji parlamentarnych. Trudno wyciągać mocne wnioski z procesu wyłaniania polskich eurodeputowanych, gdyż dotychczas tego typu wybory odbyły się w Polsce raz, co w połączeniu z niskim poziomem wiedzy obywateli na temat Parlamentu Europejskiego oraz wyjątkowo niską frekwencją wskazuje na unikanie formułowania stanowiska przez większość wyborców. Rezultaty nie są więc w pełni reprezentatywne.

Zestawiając liczbę głosów oddanych na kandydatów LPR w wyborach do Sejmu z lat 2001 i 2005 widoczna jest stabilizacja poparcia. W wymiarze względnym różnica wynosi 0,1%, co oznacza znikome zwiększenie stopnia akceptacji. LPR utrzymała pozycję piątej partii pod względem wielkości poparcia. Charakterystyka liczbowa wskazuje na brak istotnych zmian, jednak porównanie jakościowych cech sytuacji, w których odbywały się obie elekcje, odsłania ważne elementy. W pierwszych wyborach KW LPR był bardzo zróżnicowany pod względem organizacyjnym oraz ideowym, ze względu na start z jego list liderów innych ugrupowań. Nowa wówczas partia nie dysponowała znaczącymi funduszami, ciesząc się jednak poparciem Radia Maryja. Ostatni element stanowił niemal gwarancję otrzymania głosów ze środowiska związanego z rozgłośnią. W cztery lata później, Liga z racji parlamentarnego charakteru i dotacji budżetowych, rozporządzała znaczącym funduszem wyborczym, równocześnie nie mając pomocy ze strony Radia Maryja. Na listach wyborczych w roku 2005 nie było również polityków innych ugrupowań, uwagę zwracała duża liczba kandydatów wywodzących się z MW lub SN. Proces zwierania szeregów partii oraz homogenizacji ideowej może w przyszłości powodować wzrost akceptacji wyborczej, lecz może też nastąpić proces odwrotny, tzn. zamknięcie na nowe grupy elektoratu, gdyż wyrazistość Ligi może osłabiać jej atrakcyjność. Obecnie trudno przesądzić, która z alternatyw zrealizuje się w kolejnych wyborach parlamentarnych. Konfrontacja liczby mandatów senatorskich uzyskanych przez LPR w roku 2001 i 2005 pokazuje szanse na znaczący wzrost poparcia (z 2 mandatów do 7). Może być on spowo-

dowany konsolidacją, jak również np. wzrostem stopnia rozpoznawalności partii.

Porównanie rezultatów w obrębie pozostałych typów wyborów nie jest obecnie możliwe ze względu na jednokrotny udział badanej partii w walce o urząd prezydenta, mandaty europarlamentarzystów oraz w organach przedstawicielskich samorządu terytorialnego. Warto jednak skonfrontować wyniki LPR we wszystkich rodzajach elekcji. W latach 2002 oraz 2004 Liga zdobyła niemal dwukrotnie większe poparcie (ok. 14,4%) niż w przypadku wyborów posłów i senatorów (ok. 8%). Dlatego też zasadne jest rozpatrzenie przyczyn tego stanu; czy wynikał on z fluktuacji poparcia w czasie (wyższego w okresie 2002–2004, niż w roku 2001 i 2005), czy też ze specyfiki typu elekcji? Należy pamiętać o możliwości powiązania obu czynników, sprawiających że zbliżanie się określonego typu wyborów wpływa na zasięg akceptacji LPR.

Rezygnacja Macieja Giertycha z dalszego kandydowania na urząd prezydenta z powodu znikomego poparcia i uzyskany kilka tygodni wcześniej wynik Ligi w elekcji parlamentarnej, wskazuje na rolę typu wyborów, nie zaś zmianę w czasie. Wydaje się, że klęska badanej partii w wyborach prezydenckich 2005 r. nie była wynikiem wytypowania niewłaściwego kandydata, lecz postrzeganiem jej przez obywateli jako jedną z mniej znaczących sił politycznych (efekt straconego głosu), niemożliwą do zaakceptowania przez ogromną część wyborców (liczny elektorat negatywny).

Jeśli zatem zmiana poparcia w czasie jest uwarunkowana typem elekcji, wyraźnie uwidacznia się ograniczony wpływ LPR w systemie partyjnym. Najwyższa frekwencja po roku 1989 dotyczyła wyborów prezydenckich, następnie parlamentarnych, w drugiej kolejności obywatele przykładali wagę do udziału w procesie formowania organów samorządu terytorialnego oraz delegowania przedstawicieli do PE. Średni poziom frekwencji w poszczególnym typie elekcji jest wskaźnikiem nie tylko stopnia trudności zajęcia stanowiska (im wybór trudniejszy, tym niższy poziom udziału obywateli i odwrotnie), lecz przede wszystkim miejsca w hierarchii dokonywanego rozstrzygnięcia (im ważniejszy organ kreowany w danym typie wyborów, tym niższa absencja). Zakładając poprawność powyższych założeń, wniosek o postrzeganiu LPR jako nie dominującej siły politycznej wydaje się zasadny – w „ważniejszych” typach wyborów Liga zdobywa mniej głosów (ok. 8%, piąty rezultat w 2001 i 2005 r.), w „mniej istotnych” prawie dwukrotnie więcej (ok. 14,4%, czwarta siła polityczna w 2002 r. i druga w 2004 r.). Wspomniana czasowa bliskość aktów elekcji parlamentarzystów oraz głowy państwa w roku 2005, w której wyraźnie wystąpiła omawiana zależność, utwierdzają w tym przekonaniu.

Pomimo statusu opozycyjnej siły politycznej jest to znaczące osiągnięcie, gdyż oznacza awans z grupy stronnictw pozaparlamentarnych i marginalnych. Na skali stopnia wpływu Liga zajmuje segment oznaczony jako ograniczony – opozycji pozbawionej możliwości blokowania rządzących. Jeśli zastosujemy podobne kryterium oceny siły oddziaływania ugrupowań wynikającej z ich etapu rozwoju, zaproponowane przez M. Pedersen, wówczas pozycja LPR wypada korzystniej. Przekroczyła barierę demokracji deklarując swą tożsamość oraz udział w rywalizacji wyborczej, pokonała także barierę autoryzacji legalizując partię, a także barierę reprezentacji, tj. uzyskała mandaty parlamentarne. Liga jest jednak daleka od przejścia przez barierę relewantności, rozumianą jako udział w rządzeniu państwem⁴⁰.

Ważnym kryterium klasyfikacji partii politycznych, jest przyporządkowanie do jednej z rodzin ideologicznych, a następnie usytuowanie w dwuwymiarowej przestrzeni prawica – lewica.

Oferta ideologiczno-programowa ugrupowań jest najistotniejszym rodzajem podziałów. Sposób działania (pro lub antysystemowy) oraz spodziewany poziom relewancji determinują decyzje wyborcze obywateli, jednak to dywersyfikacja aksjologiczna społeczeństwa, odwzorowywana przez stronnictwa, wydaje się głównym rozróżnieniem. W obrębie rodziny ideologicznej wyborcy szacują szanse realizacji programu poszczególnych podmiotów. W demokratycznych systemach politycznych podziały tego typu mają podstawowe znaczenie, przesądzając o metodach działania oraz prawdopodobieństwie udziału we władzy.

Zestawy rodzin ideologicznych partii występujące w literaturze politologicznej są zróżnicowane, gdyż o ich kształcie decyduje w dużej mierze specyfika czasu i miejsca, do badania których stosowane jest dane narzędzie w postaci zestawu rodzin ideologicznych⁴¹. We wszystkich typologiach brakuje kategorii „partie nacjonalistyczne”⁴². Można przypuszczać, iż jest to efekt braku popularności tego typu ugrupowań w Europie Zachodniej po II wojnie światowej oraz niemożliwości ich funkcjonowania w państwach tzw. realnego socjalizmu; dla potrzeb badania tych właśnie systemów politycznych były konstruowane rozpowszechnione w literaturze klasyfikacje. Ich stały element stanowią grupy partii określane jako ultrapravicowe, wśród których wymieniane są również nacjonalistyczne. Wyróżniane są

⁴⁰ R. Herbut, *Systemy...*, op. cit., s. 148.

⁴¹ Idem, *Teoria...*, op. cit., s. 153–155.

⁴² Idem, *Rodziny partii politycznych*, [w:] A. Antoszewski, R. Herbut (red.), *Demokracje zachodnioeuropejskie...*, op. cit., s. 103–123; Idem, *Teoria...*, op. cit., s. 155–184; A. Jamróz, *Demokracja współczesna. Wprowadzenie*, Białystok 1993, s. 187–199; M. Sobolewski, *Partie i systemy partyjne świata kapitalistycznego*, Warszawa 1977, s. 221–225; J. Steiner, *Demokracje europejskie*, Rzeszów 1993, s. 25–99.

partie ultrapravicowe starego (neofaszystowskie) i nowego typu (np. nacjonalistyczne), jednak marginalne poparcie wyborcze, postawa antykonseensualna względem głównych ugrupowań systemu lub antysystemowe nastawienie, skłaniało politologów do zacierania różnic pomiędzy nimi. Często również ugrupowania nacjonalistyczne traktowane są jako reprezentanci populizmu⁴³. Dlatego też użyteczność i trafność powyższego schematu jest ograniczona.

Przyporządkowanie LPR do rodziny partii określanych jako nacjonalistyczne zostało podyktowane następującymi przyczynami:

- główną wartość stanowi naród, rozumiany jako wspólnota kulturowa Polaków, nie utożsamiana z ogółem obywateli RP, dlatego też Liga opowiada się za realizacją wizji państwa narodowego, nie zaś obywatelskiego, równocześnie akceptuje zasady demokratycznego systemu politycznego;
- dla trwania i rozwoju narodu niezbędne jest własne państwo, realizujące politykę podyktowaną polskim interesem, stąd antyintegracyjne nastawienie;
- ważnym czynnikiem tożsamości narodu jest wyznanie rzymsko-katolickie oraz wynikająca z niego niechęć do publicznej akceptacji postaw niezgodnych w tradycyjną moralnością katolicką;
- w odniesieniu do wymiaru społeczno-gospodarczego Liga opiera się na idei solidaryzmu narodowego, z którego wynikają postulaty wsparcia socjalnego grup najsłabszych ekonomicznie oraz państwowej własności i kontroli nad strategicznymi sektorami gospodarki w celu zabezpieczenia interesów ogółu Polaków, równocześnie popiera własność prywatną.

Oferta programowa Ligi stanowi przykład zjawiska dekompozycji programowej, które można także nazwać hybrydyzacją myśli politycznej⁴⁴. Niezbędne jest usytuowanie rozpatrywanego ugrupowania na mapie ideowej polskiego systemu partyjnego w okresie 2001–2005. Dostrzeżenie i uporządkowanie kwestii hybrydyzacji ideowej możliwe jest przy umieszczeniu badanego stronnictwa w dwuwymiarowej przestrzeni prawica – lewica:

---

⁴³ K. Kostrzębski, *Kampanie wyborcze ruchów populistycznych w Polsce i Niemczech – analiza porównawcza*, [w:] E. Pietrzyk-Zieniewicz (red.), *Polska scena polityczna. Kampanie wyborcze*, „Studia Politologiczne” vol. 6, Warszawa 2002, s. 285–286, 294–297; W. Sokół, *Klasyfikacja partii*, [w:] *Współczesne partie...*, op. cit., s. 39, 44–45.

⁴⁴ Pojęcie *dekompozycji programowej* opiera się na założeniu, iż zasadą konstruowania dorobków myśli politycznej przez poszczególne podmioty polityki jest dążenie do ich aksjologicznej i logicznej spójności; zaś *hybryda ideowa* podkreśla możliwość czerpania idei z wielu odmiennych, wręcz sprzecznych źródeł.

- aspekt aksjologiczny – odwołanie do światopoglądu naturalistycznego lub antynaturalistycznego⁴⁵, głównie stosunek do idei wolności jednostki;
- aspekt gospodarczy – wizja zasad funkcjonowania gospodarki ze szczególnym uwzględnieniem oceny idei równości.

Propozycji osi służących do badania dystansu ideowego partii politycznych, tym samym pozycji poszczególnych ugrupowań, występuje wiele w literaturze przedmiotu⁴⁶. Norberto Bobbio rozpatrując podział na prawicę i lewicę, uwzględnił stosunek do obu idei, tj. równości i wolności. Krzyżując osie egalitaryzm – elitaryzm oraz demokracja – autorytaryzm w rezultacie otrzymujemy cztery segmenty dwuwymiarowej przestrzeni politycznej.

Tabela 2. Podział systemu partyjnego wg stosunku do idei równości i wolności

równość wolność	egalitaryzm	elitaryzm
demokracja	centrolewica, lewica umiarkowana	centroprawica, prawica umiarkowana
autorytaryzm	skrajna lewica	skrajna prawica

Oprac. własne na podst.: N. Bobbio, *Prawica i lewica*, Kraków–Warszawa 1996, s. 95.

Kategorie wydzielone przez N. Bobbio odnoszą się przede wszystkim do wymiaru określonego powyżej jako aksjologiczny. W celu uzupełnienia charakterystyki pozycji badanego ugrupowania o wymiar gospodarczy, warto posłużyć się próbą strukturyzacji systemu partyjnego, zaproponowaną przez Ewę Nalewajko.

Tabela 3. Typy myślenia o gospodarce wg stosunku do równości i indywidualizmu

indywidualizm równość	kolektywizm	indywidualizm
równość	egalitaryzm	liberalizm
zróżnicowanie	solidaryzm	leseferyzm

Cyt.: E. Nalewajko, *Protopartie i protosystem? Szkic do obrazu polskiej wielopartyjności*, Warszawa 1997, s. 46.

⁴⁵ U. Scharde, *Międzywojenna polska myśl narodowa. Od patriotyzmu do globalizmu*, Kraków 2004, s. 10–41.

⁴⁶ E. Nalewajko, *Protopartie i protosystem? Szkic do obrazu polskiej wielopartyjności*, Warszawa 1997, s. 45–60; U. Scharde, op. cit., s. 10–41; W. Sokół, *Kryterium ideologiczne i programowe w klasyfikacji partii politycznych*, „Annales UMCS” 1997, s. 94–98; W. Wesołowski, *Formowanie się partii politycznych w postkomunistycznej Polsce*, „Studia Polityczne” 1995, nr 4, s. 16–22.

LPR daleka jest od akceptacji pełnej wolności jednostek z dwóch przyczyn: opowiada się za stosowaniem w życiu publicznym reguł moralności katolickiej oraz podporządkowaniem funkcjonowania państwa i gospodarki interesowi narodowemu. Nie kwestionuje zasady wolności politycznej, w konsekwencji też pozostając ugrupowaniem prosystemowym względem demokracji, choć niewątpliwie korygowanej o moralno-polityczny prymat interesów narodu. Jej stosunek do idei równości również jest dwoisty: akceptuje prywatną własność i zróżnicowanie pod względem ekonomicznym, a równocześnie głosi konieczność wsparcia najbiedniejszych. Postulat udzielenia im pomocy przez państwo jest dyktowany nie tyle zamiarem egalitaryzacji pod względem ekonomicznym, co intencją wzmocnienia najsłabszych grup z racji ich przynależności do narodu polskiego. Reasumując, w przestrzeni prawica – lewica zaproponowanej przez N. Bobbio badane ugrupowanie wykazuje cechy zarówno centroprawicy, jak i centrolewicy – umiarkowanie prawicowe elementy odnoszą się do wymiaru aksjologicznego, umiarkowanie lewicowe – do aspektu gospodarczego. Nadrzędność kategorii interesu narodowego w systemie myśli politycznej skutkuje hybrydyzacją. Godnym podkreślenia jest brak akcentów autorytarnych w dokumentach programowych, w konsekwencji nieskrajna pozycja LPR w systemie partyjnym⁴⁷.

Przyrównując enuncjacje programowe rozpatrywanego stronnictwa do typologii zaproponowanej przez Ewę Nalewajko, otrzymujemy zbliżone rezultaty. Sytuuje się ono daleko od skrajnych segmentów przestrzeni⁴⁸: egalitaryzmu i leseferyzmu. Z dokumentów programowych wyraźnie wynika akceptacja zróżnicowania ekonomicznego, uzupełniona kolektywistyczną nadrzędnością interesu narodowego – skutkując przypisaniem LPR do typu oznaczonego jako solidaryzm, zgodnie z autoidentyfikacją ugrupowania. W tym przypadku również widzimy hybrydyzację ideową, wyrażającą się w preferowaniu mieszanki idei charakterystycznych dla prawicy i lewicy⁴⁹.

O przewadze elementów prawicowych w myśli politycznej Ligi przesądza antynaturalistyczna aksjologia, skutkująca narzucaniem życia społecz-

---

⁴⁷ R. Herbut podkreśla, iż posiadanie przez partię polityczną reprezentacji parlamentarnej wpływa na ewolucję *dośrodkową* oferty programowej oraz przejmowanie metod działania od pozostałych ugrupowań parlamentarnych, a więc prosystemowych. Udział w organach przedstawicielskich to najefektywniejszy sposób „socjalizacji” ugrupowań antykonsensualnych (R. Herbut, *Systemy...*, op. cit., s. 151–152).

⁴⁸ Sektory wyróżnione w omawianej macierzy, powstałe ze skrzyżowania dwóch osi, można ułożyć w formie skali porządkowej, np. wg wzrostu natężenia idei równości: leseferyzm, liberalizm, solidaryzm, egalitaryzm.

⁴⁹ Zob. W. Sokół, *Klasyfikacja...*, op. cit., s. 49.

nemu i indywidualnemu norm molarnych, przekonanie o wspólnotowej naturze człowieka oraz o prymacie celów transcendentnych i wartości wyższych nad doczesnym dobrobytem i przyjemnością życia bez moralnych ograniczeń. Charakterystyczne dla omawianego członu dychotomii są również akceptacja egoizmu i równocześnie potrzeba solidaryzmu. O prawicowej afiliacji LPR decyduje również usytuowanie na osi różnicującej partię, dostosowanej do specyfiki polskiego systemu partyjnego po roku 1989: rozliczenie przeszłości – przebaczenie⁵⁰. Liga bezkompromisowo stoi na gruncie pierwszego z wymienionych krańców, co jednoznacznie ilustruje stosowanie hasła budowy „IV Rzeczypospolitej”⁵¹.

Wysoce zmienna charakterystyka systemu partyjnego sprawia, że szybkie utworzenie nowej partii i wprowadzenie jej reprezentacji do parlamentu krajowego, samorządu terytorialnego oraz Parlamentu Europejskiego, należy uznać za istotne osiągnięcie. Jego potwierdzenie stanowi podtrzymanie akceptacji obywateli dla działań i programu LPR w wyborach parlamentarnych z lat 2001 i 2005. Liga, w porównaniu do pozostałych ugrupowań parlamentarnych, jest zasadniczo odmienna: nie uczestniczyła w programowaniu i realizacji głównych kierunków transformacji systemowej, jest jawnie antyunijna oraz hołduje ideologii nacjonalistycznej. Dlatego też stanowi wyraźną alternatywę programową i personalną.

4. Podsumowanie – źródła i perspektywy położenia LPR w systemie partyjnym

Pomimo przekonania o słabości organizacyjnej polskich ugrupowań nacjonalistycznych oraz ich nieprzystosowaniu ideowym do sytuacji politycznej przełomu XX i XXI wieku⁵², wykryłoby się środowisko zdolne do stworzenia partii, odwołującej się do idei narodowej i zarazem posiadającej trwałą reprezentację parlamentarną. Rozpatrywanie pozycji Ligi Polskich Rodzin w systemie partyjnym w kontekście transformacji systemowej pozwala poszukiwać odpowiedzi na dwa istotne pytania: 1) ocena funkcjonowania LPR w perspektywie systemu partyjnego ujmowanego całościowo odsłania źródła sukcesu politycznego stronnictwa nacjonalistycznego w III RP; natomiast 2) węższe spojrzenie w kontekście podsystemu

---

⁵⁰ W. Wesołowski, op. cit., s. 16–17.

⁵¹ Por. M. Piskorski, op. cit., s. 193–196.

⁵² G. Tokarz, *Ruch narodowy w Polsce w latach 1989–1997*, Wrocław 2002, s. 218; J. Tomaszewicz, *Ugrupowania neoendekkie w III Rzeczypospolitej*, Toruń 2003, s. 367–368.

ugrupowań nacjonalistycznych, umożliwiła poszukiwanie przyczyn poparcia społecznego dla tej partii i równoczesnego pozostawania na marginesie życia politycznego pozostałych organizacji nacjonalistycznych. Odpowiedzi są dość kluczowymi kwestiami dla zrozumienia ewolucji polskiego systemu partyjnego.

Reasumując, Ligę Polskich Rodzin należy scharakteryzować, a zarazem usytuować w perspektywie polskiego systemu partyjnego, zgodnie z kryteriami typologii dostosowanymi do polskich warunków⁵³:

- kryterium genetyczne: partia antykomunistyczna (negatywnie oceniająca okres Polski Ludowej), pozasolidarnościowa, historyczna (próba adaptacji tradycji narodowo-demokratycznej z okresu międzywojennego), zarazem wykazująca cechy typu partii nowych (oparta na nowym podziale socjopolitycznym – stosunku do integracji europejskiej i ocenie skutków 15 lat transformacji);
- kryterium programowe: prawicowa, w programie gospodarczym znajdują się postulaty państwowej kontroli nad strategicznymi sektorami oraz wsparcie najsłabszych ekonomicznie dyktowane ideą solidaryzmu narodowego;
- zasadniczy nurt ideologiczny: ugrupowanie narodowe;
- zasadniczy stereotyp doktrynalny: konserwatywny, choć zastrzeżenia budzą elementy „socjalne” programu gospodarczego;

Należy podkreślić, że Liga jest partią prosystemową (nie kwestionuje zasad demokratycznego systemu politycznego), równocześnie kontestuje dokonania ugrupowań programujących i realizujących procesy transformacji systemowej po roku 1989 (antykonsensualna, antyestablishmentowa). Protest wobec dokonań głównych ugrupowań systemu partyjnego wymusza pozycję opozycyjną⁵⁴. Zaliczana jest do grupy stronnictw krytykujących osiągnięcia III RP i zapowiadających chęć zmiany kierunków transformacji. Analiza poparcia wyborczego oraz głównych dokumentów programowych wskazuje na trwałą obecność polityków badanego podmiotu w przyszłości w parlamencie oraz organach przedstawicielskich samorządu terytorialnego, zaś w sensie ideowym pozwala jednoznacznie określić go jako narodowo-demokratyczny i katolicki. Proces konsolidacji ideowej i personalnej, związany z rosnącą dominacją w LPR frakcji skupionej wokół R. Giertycha,

---

⁵³ W. Sokół, *Partie...*, op. cit., s. 190–194.

⁵⁴ Ugrupowania narodowo-demokratyczne w ciągu XX wieku niemal bez przerwy miały status siły opozycyjnej lub też nie miały możliwości swobodnego rozwoju organizacyjnego (szerzej: E. Maj, *Model opozycyjności politycznej obozu narodowego w Drugiej i Trzeciej Rzeczypospolitej*, [w:] K. Łabędź i M. Mikołajczyk (red.), *Opozycja w systemach demokratycznych i niedemokratycznych*, Kraków 2001, s. 233–245).

wywodzącej się z SN i MW, może w przyszłości zaowocować wzrostem poparcia społecznego.

Tabela 4. Charakterystyka pozycji LPR w systemie partyjnym w latach 2001–2005

Kryterium	W kontekście całego systemu partyjnego	W kontekście podsystemu partii nacjonalistycznych	Uwagi
Rodzina ideologiczna i jej nurt wewnętrzny	konserwatywna, nacjonalistyczna	narodowo-demokratyczny, katolicki	brak poparcia niektórych partii nacjonalistycznych dla demokracji, np. NOP, odrzucenie katolicyzmu, np. PWN–PSN
Miejsce na skali prawica–lewica: a) wymiar aksjologiczny, b) wymiar gospodarczy	a) prawica, b) prawica z elementami lewicowymi	a) prawica b) prawica	a) pozostałe organizacje nacjonalistyczne są prawicowe, ale niektóre odrzucają katolicyzm (np. PWN–PSN) b) niektóre środowiska nacjonalistyczne kreślą wizje gospodarki „społecznej” (np. PWN–PSN, SN „Ojczyzna”)
Potencjał wyborczy: a) stopień wpływu, b) sfery wpływu c) potencjał organizacyjny	a) ograniczony	a) największy	jedyna partia nacjonalistyczna skuteczna w rywalizacji wyborczej
	b) parlament, PE, samorząd terytorialny	b) najszersze	jedyna partia nacjonalistyczna mająca reprezentację w: parlamencie, PE i samorządzie terytorialnym
	c) średni	c) największy	
Etap rozwoju partii	pokonała barierę reprezentacji	jedyna parlamentarna	pozostałe ugrupowania nacjonalistyczne znajdują się na etapie deklaracji lub autoryzacji
Rola w systemie politycznym: na skali krytyk – twórca systemu politycznego	prosystemowa i anty-establishmentowa	umiarkowana krytyka: akceptacja demokracji i odrzucenie dotychczasowych elit	wszystkie ugrupowania nacjonalistyczne są antyestablishmentowe, lecz niektóre są także antysystemowe, np.: NOP

Opracowanie własne.

Przyczyny parlamentarnego statusu LPR, który jest niewątpliwym sukcesem w porównaniu do rezultatów funkcjonowania pozostałych ugrupowań nacjonalistycznych, również należy rozpatrywać w dwóch perspektywach: całego systemu partyjnego oraz podsystemu partii nacjonalistycznych.

Determinanty pozycji Ligi w polskim systemie partyjnym pozwolą dać odpowiedź na postawione pytanie, dotyczące źródeł uzyskania parlamentarnego statusu stronnictwa nacjonalistycznego po roku 1989:

- czynniki zewnętrzne wobec LPR (sytuacyjne):
  - wzrost obaw związanych ze zbliżającym się uzyskaniem przez Polskę pełnego członkostwa w UE spowodował zwiększenie zapotrzebowania społecznego na partię eurosceptyczną, wybory parlamentarne z 2001 r. były ostatnimi przed planowaną akcesją;
  - kryzys zaufania obywateli do elit politycznych (afery, alienacja klasy rządzącej) – zapotrzebowanie części społeczeństwa na partię anty-establishmentową i nową (kredyt zaufania społecznego);
  - kryzys gospodarczy, wysoki poziom bezrobocia i ubóstwa – rozszereżone nastawienie przegranych transformacji systemowej i obarczenie winą za złą sytuację ekonomiczną dotychczasowych elit rządzących;
- czynniki wewnętrzne (zależne od LPR):
  - konsolidacja ideowa i organizacyjna – uzyskanie dominacji frakcji skupionej wokół R. Giertycha, grupy przywódcze i parlamentarzyści w coraz większym stopniu rekrutują się z SN i MW, w efekcie wzrost spójności programowej i subordynacji (zmniejszenie zagrożenia rozłamami);
  - zmiana pokoleniowa w grupie przywódców ruchu narodowego – środowisko R. Giertycha jest zdominowane przez młode pokolenie działaczy ukształtowane w MW, którzy doświadczenie zdobywali głównie w organach samorządu terytorialnego w okresie IV kadencji Sejmu RP, we wrześniu 2005 r. LPR dysponowała już kadrą wykształconych, przygotowanych do demokratycznej rywalizacji i aktywnych działaczy, wywodzących się z jednego nurtu ideowo-organizacyjnego (SN i MW);
  - program wyrazisty i dostosowany do potrzeb elektoratu – jedyna znacząca partia jednoznacznie antyintegracyjna (klarowna alternatywa), odwołująca się do tradycyjnej moralności katolickiej (obyczajowość) oraz idei solidaryzmu (własność prywatna oraz opieka socjalna państwa);
  - pragmatyczna retoryka i koncentracja na konkretnych działaniach (np. tzw. becikowe, sprzeciw wobec akcesji) – zamiast kreślenia wizji apokaliptycznego zagrożenia narodu ze strony UE i kosmopolitycznych elit, charakterystycznego dla pozostałych ugrupowań nacjonalistycznych, usunięcie w cień tradycyjnej nazwy SN, sporów z nią związanych oraz ewentualnej niechęci obywateli.

Głównie czynniki zewnętrzne wskazują na źródła parlamentarnego statusu LPR w kontekście całego systemu partyjnego, zaś czynniki wewnętrzne odsłaniają przyczyny sukcesu LPR rozpatrywanego na tle pozostałych ugrupowań nacjonalistycznych.

Sukces polityczny współczesnych polskich nacjonalistów, oznaczający wyjście z marginesu politycznego poprzez utworzenie partii zdolnej do zdobycia trwałej reprezentacji parlamentarnej, nastąpił po 12 latach od rozpoczęcia transformacji systemowej. Dekada lat 90. XX wieku była niezbędna dla organizacyjnego i ideowego odrodzenia ruchu narodowego, który w okresie Polski Ludowej został pozbawiony możliwości zorganizowanego istnienia, zaś jego dorobek ideowy z okresu międzywojennego był zaledwie przechowywany. Wprowadzenie demokratycznych zasad pluralizmu politycznego oraz wolnej gry sił politycznych stworzyło nie tylko szanse udziału w rywalizacji o władzę państwową, ale też nowe wyzwania. Odbudowa struktur organizacyjnych trwała lub trwa nadal, o czym dobitnie świadczy mnogość efemerycznych ugrupowań, spierających się ze sobą o monopol na kontynuację tradycji przedwojennego obozu narodowo-demokratycznego. Niezbędny był też okres owych 12 lat na zaadaptowanie spuścizny ideowej sprzed 1939 r. do warunków przełomu tysiącleci; przede wszystkim zniknęły antagonizmy narodowe w związku z niemal pełną homogenicznością społeczeństwa polskiego pod względem narodowym, pojawił się natomiast problem stosunku do integracji europejskiej. Dokonanie tych przeobrażeń wymagało wychowania młodego pokolenia przywódców i działaczy. Dualistyczny skład Klubu Parlamentarnego LPR w V kadencji Sejmu RP wskazuje, iż proces wzmacniania potencjału politycznego tego ugrupowania nie został jeszcze zakończony.

Reasumując, Liga Polskich Rodzin odniosła znaczący sukces na tle innych ugrupowań nacjonalistycznych, równocześnie uzyskując status trwałej frakcji parlamentarnej w kontekście całego systemu partyjnego, nie pozbawionej jednak wpływu na rządzących oraz szans na szybki wzrost poziomu relewancji. Jej stopień zależy w dużej mierze od aktualnej wielkości parlamentarnej: jeśli jest tworzona przez ugrupowania broniące „III Rzeczpospolitej” – Liga skazana jest na bezsilne trwanie w opozycji, lecz sukces zwolenników budowy „IV Rzeczpospolitej” umożliwia omawianemu ugrupowaniu współpracę z partią rządzącą (np. PiS). Zwycięstwo PiS w wyborach parlamentarnych w 2005 r. spowodowało gruntowne przeobrażenie sytuacji politycznej, w konsekwencji zmianę punktu odniesienia dla określenia aktualnej pozycji ugrupowań w systemie partyjnym na osi konsensualna – antykonsensualna.

THE POSITION OF THE LIGA POLSKICH RODZIN (LPR)
IN POLISH PARTY SYSTEM IN CONTEXT
OF THE TRANSFORMATION

After the year 1989 in Polish party system there was a domination of a division into; a) parties coming out of the social movement "Solidarność" and b) parties existing before the year 1989 (postcommunist). The leaders of both groups signed an agreement creating the following governments which were defining the directions of transformation. In the year 2001 new parties appeared in parliament: Samoobrona and LPR. During the last decade of XX century they were meaningless (in this time leaders of LPR were members of Stronnictwo Narodowe, LPR was created in 2001). Before the parliament and president elections in 2005 "The Fourth Republic" slogan appeared, meaning a change of value and the directions of country's politics. The development of this situation inclines to emphasize the meaning of new division of the Polish party system into; a) parties which signed a contract beginning the transformation and b) their political opponents. The second group contains LPR.

LPR is a reasonable nationalistic party. As the only nationalistic group in Poland it has their own representatives in parliament, territorial self-government and European Parliament. LPR is an anticonsensual party, it doesn't co-operate with the ones who signed the contract, but it accepts democracy. LPR therefore is not an antisystem party. In the parliament elections (2001, 2005) and in the European Parliament elections (2004) it gained about 1 million votes in each one. More and more constructive, concrete, less demanding program, stable support of electors and preparation of young politicians made it show a tendency to keep their position of parliamentary party.